

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Gyimesi Timea

VÁLTOZATOK A BETŰRE

A LEHETSÉGES MEGKÖZELÍTÉSE MICHEL TOURNIER MŰVEIBEN

* * *

AVATARS DE LA LETTRE.

APPROCHES DU POSSIBLE DANS L'ŒUVRE DE MICHEL TOURNIER



I. Az értekezés tárgya és a megközelítés módszerei

Michel Tournier a kortárs francia kritika kanonizált alakja. A nyolcvanas évek elejétől kezdve minden francia irodalomtörténeti kézikönyv külön fejezetet szentel a Goncourt-díjas (1971) szerzőnek. Ezen szakkönyvek nagy része és a róla szóló legtöbb monográfia (összesen 39, belőlük mintegy 10 publikált) a 19. századi regényírás hagyományain nevelkedő klasszikus szerző alakját vázolja fel, akinek Tournier mindig vallotta és vallja is magát. A Tournier-kritikában elterjedt tradicionális írókép két hivatkozási alappal rendelkezik. Egyrészt a regényekkel, melyek mindegyike egyfajta mítosz-átírat, vagyis a hagyományos történetmondást újra felfedező, írásmódjában az Új Regény narratív világát elutasító szöveg, ami annál is inkább érdekes, mivel a szerző első regénye (1967) az Új Regény virágzó korszakában született. Másrészt azokkal az esszéekkel, melyekben a német klasszikusokat olvasó és értelmező Tournier nem csak kitűnő egzégéta voltáról, de kritikusai kvalitásairól is számot ad (*Le vent Paraclét* [A szentlélek fuvallata]; *Le vol du Vampire* [A vámpír repülése]). Kijelentéseivel ellentétben regényírói és kritikus tevékenységének tüzetes vizsgálata azonban arra enged következtetni, hogy Tournier éppen nem a hagyományos írói magatartást részesíti előnyben. Az említett írásokból a szemanalízis szövegfeldolgoásával összecsengő szövegelmélet elemei rajzolódnak ki, melynek lényege az olvasói tevékenység felértékelése. A dolgozat egyik célkitűzése éppen a Tournier által kidolgozott és a kritika által kritikátlanul elfogadott hagyományosság-fogalom paradox voltának bizonyítása.

Az irodalomkritika Tournier említett esszéköteteinek kijelentéseit, köztük a szerző saját szövegeire vonatkozó megállapításait az igazság kinyilvánításaként olvassa, azaz az öninterpretáció igazságfüggvényében legitimálja saját nézeteit. Ez a kritikai gyakorlat Tournier írásait mereven két csoportra osztja: fiktív, illetve nem fiktív írásokra, mely utóbbiak nem mások, mint egyfajta metaszövegek. Az én felfogásom szerint viszont a nem fiktív mű is fikció. Ezzel a megállapítással ahhoz a szövegkoncepcióhoz csatlakozom, melyet a hatvanas-hetvenes években a francia Új Kritika – a szemiotika és később a szemanalízis – dolgozott ki (Roland Barthes, Julia Kristeva stb), s amelynek

egyik alapgondolata a szövegnek mint dinamizmusnak a tételezése. Dolgozatomban a Tournier-féle metaszövegekre való hivatkozás tehát nem elsősorban mondandóm megerősítését szolgálja; a "teoretikus" szövegrészek elemzésével inkább arra szándékozom rávilágítani, hogy Tournier irodalomról való gondolkodására és szövegértelmezéseire akarva-akaratlanul is hat a dekonstrukció, a posztmodern filozófiája, illetve a szemanalízis szövegfogalma. Az említett esszékötetektől a hagyományos 19. századi regény elméletét és világszemléletét alapvetően megkérdőjelező esztétika rajzolódik ki, amelynek középpontjában az írás-olvasás mondhatni perverz aktusa és a szerző halála áll.

A hagyományosság kategóriájának ambivalens voltát Tournier *mítosz-fogalma* is megerősíteni látszik. A tournier-i mítosz egyértelműen hagyatkozik Lévi-Strauss mítoszfelfogásra. Eszerint a mítosz, mint alaptörténet, túl azon, hogy lényegénél fogva a kulturális örökség felismerését segíti elő, s ezáltal az olvasót már előre az újraolvasás helyzetébe hozza, olyan emeletes szövegtorony, amely nemcsak a különféle szinteken (ontológiai, episztemológiai, erkölcsi, szkatológiai stb.), de a szintek között is létrehoz bizonyos értelmezési síkokat. Az eredeti mítosz illetően disszeminációja, *inverziója*, illetve pervertálása olyan személyes mitológiát eredményez, amely *fétisként* telepszik rá a szerzőre, ugyanakkor azonban élte is őt. A Tournier-regények tehát nem csupán újrainilai egy úgymond "eredeti" mítosznak, hanem a verziókon keresztül, a verziók és a verziók verzióinak tükrében megszülető, az eredetiséget, az egyediséget a legtöbbszőrözéssel helyettesítő mítoszok. Az újrainai mitológiája lehetővé teszi Tournier számára, hogy eredeti módon, a *hordozás mítoszá*nak sokszori újrainásával válaszoljon a Baudrillard-féle posztmodern szimulákrum-esztétika alapkérdéseire.

A Tournier-regények jól ismert ambivalens fogadtatását (az imént csupán a Tournier-t lelkesen dicsérő kritikáról szoltam) az előbb vázolt írói magatartás közvetlen következményének tartom. Az esszékre jellemző *reflexivitás-kényszer* kétségtelenül a regényekre is rányomja a bélyegét, sőt bizonyos értelemben olvashatatlaná teszi azokat. Ennek a nárcisztikus értelemben vett reflexivitásnak a narratív szinten megjelenő kifejeződései egyrészt azok a mítoszok, amelyek a megkettőződést, a kettősséget viszik színre (androgínia, ikresedés, ál-ikresedés), másrészt az az intertextuális tükör-játék,

amelynek segítségével Tournier valóban nárcisztikus módon mondja újra és újra saját szövegeit. A dolgozat másik alapvető célkitűzése ennek a *nárcizmusnak*, valamint az ún. *ismétlési kényszernek* a feltárása. Az iteratív struktúrák bemutatását megelőzően az újraírás gesztusát a posztmodern olvasás, illetve újraolvasás dimenziójában értelmezem. Ugyanakkor nem csupán az ismétlődések rendszerszerű leírására van szükség, azaz a kontextuális és kontextuális ismétlődések vizsgálatára, hanem annak a felismerésére is, hogy az ismétlődési kényszer a szöveg létrejöttének, létrehozásának egyik alapmechanizmusa, amely a preverbális ún. *geno-szöveg* hozadéka. Ennek kidolgozására a szubjektumfejlődés Sigmund Freud és Jacques Lacan által megfogalmazott pszichoanalitikai, illetve filozófiai rendszere alapján tesztek kísérletet.

Tournier regényei látványosan duális szerkezetűek. Ez végső soron a szimbolikus rend szükségyszerű dichotómiájából fakad. A szerző kifejezése szerint az *áldásos*, ill. a *kártékony inverzió* elve mindig működésbe lép, hatására a jó rosszá válik és fordítva. Ez az állandó mozgás nem csupán kirajzolja a regényvilágok terét, de az értékrend relativizálásával kijátssza magát a normát is. A norma, fogalmaz Tournier, mindannyiunk perverziója. A regényíró pedig az a *polimorf perverz*, aki a *heterogén pozícióját* kihasználva a morális, a társadalmi stb. igazság megrendüléséről, a norma nemlétéről tudósít. Nem véletlen tehát, hogy Tournier regényhősei gyakran különös, perverziókkal szembesülő alakok. Perverzióik kialakulása szorosan kapcsolódik a személyiségfejlődésükhöz, pontosabban annak két ún. *tetikus pillanatához*, a *tükörfázishoz* és a *kasztrációhoz*.

II. A disszertáció szerkezete és alapfogalmai

A disszertáció öt fejezetből áll.

Az első fejezet (*Volubilité de la tradition* [A kritikai megközelítések változatai]) a jelenlegi Tournier-kritika két fő irányát vázolja és értékeli, valamint a szerző kevésbé ismert esszéire, illetve az 1994-es két kötetre (*Le pied de la lettre*, *Le Miroir des idées* [Betű szerint, Gondolatattükör]) támaszkodva arra tesz kísérletet, hogy tetten érje a dekonstrukció gondolatfoszlányait egy olyan írónál, aki határozottan hagyományosnak

állítja magát. A tematikus és alapvetően francia kritika mellett a 80-as évektől kezdve jelentkezett egy új, főként angolszász szerzők nevével jelzett posztmodern kritika is, mely főként az amerikai dekonstrukció nyelvhasználatára épül. Mindazonáltal, különbségeik ellenére is ez a két olvasási mód szükségszerűen egymásra támaszkodik. Míg az első feltételezi egy ún. *legitimációs metaelbeszélés* (Lyotard) létét, a második elveti azt, s a metaelbeszélés iránti *hitetlenség* nevében visszautasítja a *tourner-i retorikát*. (A kristevai fogalom szerint *rhétoriqueur* az az író, aki szemben a *styliste*-tel, nem érzi szükségét annak, hogy eltérjen az apa nyelvhasználatától.) A disszertáció e retorikát és logikát leleplezendő, olyan szövegnyomok elemzésére vállalkozik, amelyekből kitűnik, hogy a Tourner-féle olvasás sem több, mint *félreolvasás* (H. Bloom), melyben a szerző szövegei egymás között sűrű *rizomatikus* szövevénné (Deleuze) rendeződve *ironikus* (Rorty), ill. önironikus játékmozgásban vannak (Freud).

Az értekezés második, harmadik és negyedik fejezetében a lacani Valós-Szimbolikus-Képzetes (Réel-Symbolique-Imaginaire) rendszer szövegolvasási lehetőségeit vizsgálom Tourner regényei és novellái kapcsán. Mint ismeretes, a szubjektum pszichoszexuális fejlődésében két jelentést létrehozó momentum létezik, a tükörfázis, illetve a *kasztráció tetikus pillanata* (Husserl). A tükörfázis a lacani szubjektumelmélet egyik meghatározó pontja, amikor is a szubjektum a másik (az anya) igenlése, megerősítése mellett végül önmagára ismer abban a tárgyban, amit a tükörben lát. A tükörfázis tehát a *Kép-zetes, Imaginárius* rendjébe íródik. Az objektum és a szubjektum kettéválása tehát az én megkettőződésének pillanatával azonos; a szakadást később maga a *nyelv*, mint a legfjettebb *Szimbolikus* rend szentesíti. Ennek logikus következménye, hogy minden identifikáció *paranoid* jellegű (Lacan). A Szimbolikus fázist megelőzően a gyermek az anyával egy differenciálatlan, ún. *Valós* rendben él, melyet a Szimbolikus megjelenésével örökre elveszít, ezért a Valós maga a *lehetetlen*. Az ott keletkező *preverbális*, nyelvelőtti ingerek, vágyak szükségszerűen beleíródnak a Szimbolikus rendbe. Kristeva dualizmusával élve ez a Szemiotikai, illetve Szimbolikus, azaz a geno-szöveg és a feno-szöveg kettős szintje.

A gyermek az apa, illetve a társadalom elvárásainak igyekszik megfelelni, vagyis elsajátítja az Apa Törvényét, *felismeri* az Apa Nevét és annak metaforáit. A gyermek ebben a sorozatos lemondásban *kasztrálódik*, vagyis ráismer önmagára, lemond az anya

íránti vonzalmáról, mondhatni a Valósról. A Valós azonban, mint valami lehetséges fantáziavilág, nem engedi el a szubjektumot. Mindig visszatér ugyanoda, s jelzi azt az eredendő traumát, amely minden ismétlődés alapjául szolgál. Az ismétlődés nyelvi ismétlődésként jelentkezik, fétisként védi a szubjektumot az káoszszzerű egész-ségtelennel szemben. A tükörfázist megelőző Valóban a szubjektumnak még nincsen képe önmagáról. Ebben a fázisban a gyermek önmaga számára csak szétesett testrészek formájában létezik (az tükörfázisban is csak anticipált módon a másiktól „tudja meg” saját képét). Ennek a darabjaira esett testnek a fantáziája kényszeresen tűnik elő mind az álmokban, mind a művészi alkotásokban. Ez alól Michel Tournier szövegei sem kivételek.

A második fejezet (*Lecture herméneutique du symbolique* [A szimbolikus hermeneutikai olvasata]) az imént vázolt gondolatkör első állomásaként Tournier mítoszváltozatainak (a szimbolikusnak a) tipologizálására vállalkozik Claude Lévi-Strauss, illetve André Jolles mítosz-koncepciója, valamint Paul Ricœur szimbólum- és interpretációfogalma segítségével. Az általam javasolt tipológia szerint a Tournier-szövegekben a dualitásnak a fikció szintjén három változata lehetséges: az androgínia, az ikresedés, illetve az álikresedés. Ezeket a történeteket Tournier megannyi mítoszként írja újra.

Az *androgínia* mítoszának többszörös újrafírásával a platóni perspektívába helyezkedik (Platón, Lakomá). A nemek közti differencia megszüntetésének álma egy archaikus ontológia kifejeződése (Eliade), amellyel az isteni valóság ambivalens volta is leírható. Tournier a bibliai Teremtéstörténetet ebben a szellemben idézi fel a *Famille Adam* [Ádám család] című novellától kezdve egészen a *Roi des Aulnes* [A Rémkirály] Teremtéstörténetet értelmező részéig; a Biblia ugyarfezen epizódjával foglalkozik a *Gaspard, Melchior et Balthazar* [Gáspár, Menyhért, Boldizsár], illetve a *Vagabond immobile* [A Mozdulatlan vándor] egy-egy részletében is. A nyilvánvaló intertextualitás észrevételezésén túl figyelemre méltónak tűnt számomra az, ahogyan az ismétlések *áterotizálják* Tournier szövegét: a szétszóródó, disszeminált szövegselemek megfelelő környezetre találva növekedni kezdenek, és szöveget hoznak létre maguk körül. A Teremtéstörténet következő elemeit találjuk meg Tournier-nál: a biszexuális, archaikus Ádám, a nő leválasztása (*sexion*), a testvérgyilkosság, Káin és Ábel, ill. a letelepedett és a nômád dichotómiájának alaptémái. A *Roi des Aulnes* Abel Tiffauges történetét mondja

el, aki pozitív hősből, Ábelből lassanként Káinná változik a háborús fasiszta Németországban, azaz keresztnévét veszítve Tiffauges lesz - Tiffauges az a hely, ahol Gilles de Rais, azaz Kékszakáll, Jeanne d'Arc fegyvertársa, gyermekeket kínzott. De a válság nem csupán morális vagy társadalmi szinten következik be, hanem a szexualitás szintjén is: Abel androginné, biszexuálissá, azaz rabló rémkirállyá és hordozó anyává válik.

Az *ikresedés* mítoszát is többször megírta Tournier. A *Roi des Aulnes*-ban Had'o és Haro, a Hitlerjugend két kis iker-áldozata mellett az útja elején járó Abel Tiffauges kedvenc galambjai is ikrek. Az igazi nagy ikertörténet a *Météores* [Légköri jelenségek] című regény, amely az ikresedés kérdését az incestus és a homoszexualitás kérdésével köti össze. Tournier azt a mítoszt eleveníti fel, amely szerint minden embernek volt egy ikertestvére, akit még az anyaméhben megölt. Ennek következtében azok, akik egyedül jönnek a világra, magukon hordozzák az eredeti gyilkosság vétkének nyomát. Tökéletes párt alkotnak viszont az ikrek, akik egymásba forduló kettősükkel az elveszített egységet (a lacani Valóst) viszik színre.

Az *ál-ikresedés* mítoszait olyan interszubjektív, paranoid identifikáción alapuló kapcsolatok alkotják, amelyek csak a fantáziának köszönhetik a létüket. Ilyen Robinzon és Péntek képzelt ikerkapcsolata (*Vendredi ou les limbes du Pacifique* [Péntek vagy a Csendes-óceán végvidéke]) Alexandre homoszexuális viszonyai, Thomas Koussek Krisztushoz fűződő homoerotikus szerelme (*Les Météores*), valamint Gilles de Rais és Jeanne d'Arc kapcsolata (*Gilles et Jeanne* [Gilles és Jeanne]).

Ezen történetértelmezések után a disszertáció egy lappangó, személyesebb mitológia leírására tesz kísérletet, amely már nem a kettő, hanem a kettőt *ironikusan* kibillentő harmadik jelenlétére is figyel. Nézetem szerint a tournier-i szöveg ugyanis nem csupán felépíti a már említett dichotomikus rendszert, de egy *ördögi kacajjal* meg is semmisíti azt. A Tournier-féle magánmitológia működését két sorozattal érzékeltetem: *szépfenséges* (szublim)-szublimáció, illetve *komikus-kozmikus-kozmetikus*.

Paul Ricœur hermeneutikáját követve megállapíthatjuk, hogy minden értelmezés szükségszerűen veti fel a *lét megértésének* vágyát. A lét ontológiai kérdésére azonban Ricœur szerint csakis a szimbólumok értelmezésének episztemológiai kiterőjén át

lehetséges választ remélni. A válasz útja azonban a halálba vezet, mivel a halál mint olyan nem verbalizálható. Tournier tisztában van ezzel a lehetetlenséggel, s nem kis találekonyásra valló módon 1986-ban megírja nekrológját (*Petites proses* [Kisprózák]). Ördögi módon kilép önmagából. Hiszen igazából csak az létezik, aki kívül van (*ex-sistere*). Ennek a Képzetesbe illő felismerésnek a regisztrálásával a disszertáció eljutott a szimbolikus dimenzió feltárásának végső határához. A tournament-i szöveg azonban, a maga ismétlődéseivel, önmagát folytonosan kijátsszó logikájával további vizsgálódásokra invitál, a Képzetes, majd a Valós lehetetlen világának a feltárására.

A harmadik fejezet (*L'imaginaire libéré ou entravé* [A képzetes felszabadít vagy rabul ejt] a regényszereplők szubjektumfejlődését kíséri figyelemmel. Elemzésemben különös hangsúlyt fektetek az előbb említett két, jelentést létrehozó pillanatra, a tükörfázisra és a kasztrációra. A harmadik fejezet az ún. esettanulmányok sora. A három nárcisztikus „tükörbeteg” vizsgálatát (Abel Tiffauges [*Le Roi des Aulnes*], Jean és Paul [*Les Météores*], Robinson [*Vendredi*]) az Ödipusz, ill. a kasztráció elaborátlanságából következő perverziók elemzése követi, azaz a fetisizmusé (*Le fétichiste*, Tupik, *Amandine ou les deux jardins* [A fetisizsista, Tupik, Amandine vagy a két kert]) és a homoszexualitása (Alexandre és Thomas [*Les Météores*]). Ez utóbbi szoros kapcsolatban áll a Georges Bataille-féle *egészen másnak*, azaz a *heterológiának* a fogalmával, mely szerint tételeznünk kell egy olyan harmadik pozíciót, amely egyesíti a Jó/Rossz, Szent/Profán ellentétpárokat. Míg Alexandre, a szeméttellepek és a hulladékégetők marginális figurája a homoszexualitás szkatologikus vízióját jeleníti meg, Thomas, Alexandre gyermekkori barátja, Krisztus Ikertestvérének és Menyasszonyának tudva magát, a homoszexualitás szakrális dimenzióját viszi színre.

A negyedik fejezet (*Les rencontres du Réel* [Találkozások a valóssal]) a Bataille-féle heterológia és a Kristeva által kidolgozott *abjekt* fogalma mentén értelmezi Tournier egyes novelláit (*Le Nain rouge* [A piros törpe]), illetve a szerző szkatológia-felfogását (*Le vent Paraclet*). A perverziók, a heterogeneitás gondolata a szöveg-tárgy és a szubjektum rendszerét megingatják, éppúgy, mint a szereplőkből minduntalan feltörő, heterogén nevetés. Tournier számos írásban és interjúban tárgyalja a disszertáció első fejezetében már említett *fehér nevetés* kérdéskörét. A morbid fekete humorral és a

bergsoni rózsaszínnel ellentétben ő a színskála harmadik humorát, a *fehér humor* igyekszik megvalósítani. Gondolatmenetét a freudi és bataille-i *nevetés*-fogalmakkal lehet megvilágítani. A fehér nevetés az, amikor a szubjektumot konstituáló (a felettes ént biztosító) struktúrák rövid pillanatra felmondják a szolgálatot. Az isteni-ördögi kacaj az ellentéteket egy eszkatologikus pillanatban elsimítja, és olyan tartalmakat hoz a tudat felszínére, amelyek régóta elfojtódtak. Ekkor az eszkatológia szkatológiába fordul, vagyis minden ami szent profánizálódik és fordítva. Ezzel magyarázható a szubjektumot állandóan fenyegető abjekt dolgok (objekt *a*) felszínre törése, amelyek ellen a tournier-i hősök csak úgy tudnak küzdeni, ha perverz örömmel vágynak utánuk. Az abjekt "tárgy" ugyanis nem csupán "halálra ijeszti" a szubjektumot, de jelenlétével megerősíti annak védekező rendszerét. Következésképpen ezek a tartalmak nemcsak feloldják, likvidálják, azaz létükben veszélyeztetik a szubjektumot, illetve annak stabilizáló rendszereit, de jelenlétükkel paradox módon meg is erősítik azokat. Hiszen az abjekt nem más, mint a felettes én tárgy előtti tárgya. A negyedik fejezet tehát a heterogén, abjekt "tárgyakat" (cirkuszi jelenetek, Weidmann kivégzésének jelenete, exkrementum, pók stb.) sorakoztatja fel, melyek felvillantják a darabjaira eső szubjektum Valóssal való találkozásának intim pillanatait.

A *vágy-elhárítás-szublimáció* hármas működésére a legszebb példa magának az irodalmi műnek a létrejötté. Tournier szerint (*Le vent Paraclét, Le vol du Vampire*) a mű vámpírként telepszik az íróra, kiszívja a vérét, az író pedig ebben a örömteli pillanatban kiszívott semmiként, maradékként semmisül meg (az író olvasóként kel életre). Az ebből következő magány az a tudatállapot, ami az ént felnagyítja és mindenhatóvá teszi. Tehát a Tournier-szővegekre jellemző, 19. századot idéző mindentudó narrátor nem más, mint a saját halálán sajnálkozó, önmagát nárcisztikus tárgyként szemlélő író képe. Annak az írónak az önvallomása, aki a világot csak mint jelentéssel bíró egészt képes felfogni.

Az ötödik fejezetben (*Essai d'analyse du Roi des Aulnes* [Kísérlet *A Rémkirály* elemzésére]) *A Rémkirály* című regényt elemzem a szubjektum és az objektum szempontrendszer alapján. Egyetértésben azzal, amit Jean Baudrillard a szubjektum vágyainak fojtogató voltáról mond, figyelmemet annak a jelen nem lévő tárgynak szentelem, amelynek *csábítása* a szubjektumot perverziói mentén, identifikációk sorával tartja mozgásban és irányítja egy olyan eszkatologikus pillanattig, amelyben a szimbólum

két darabja ismét összeilleszkedik. Ez a pillanat a felismerés, a végső identifikáció pillanata, amely, mint ahogy azt a ricœuri hermeneutika kapcsán megjegyeztem, szükségszerűen a halál pillanata. Abel Tiffauges egyre Keletebbre vezető útja végén egy csábító, metafizikus tárgy áll: a Dávid-csillag. A szimbólumokat betegesen kutató és értelmezni vágyó Abel útját tehát egy jelen nem lévő, metafizikus tárgy határozza meg, amelynek oldalai mentén jut el Abel életének legvégső állomásához, a legutolsó hordozáshoz, a halálhoz. A két egyenlő oldalú egymásba forduló háromszögből kirajzolódó szerkezet gondolatát az is megerősíteni látszik, hogy a történet két, ellentétes hordozás-mítoszt vetít egymásra: Goethe *Rémkirály* c. versét idéző *rossz óriás* mítosza a Krisztust hordozó Szent Kristóf *jó óriás* mítoszával kerül intertextuális viszonyba. A regény hat fejezete a Dávid csillag hat csúcsának felel meg, ahol is minden egyes állomáson az előbb említett kétféle *hordozás* alaptörténete ismétlődik meg mindig *inverz* módon. A hordozás hat inverz, ill, perverz történetét hat identifikációs kísérletként értelmezem. Az identifikációs válság kirobbantója Rachel, a regényvilág egyetlen női szereplője, aki Abelt impotens monstrumnak tekinti és elhagyja. Abel Tiffauges új, nárcisztikus identifikációk keresésére indul. Nárcizmusának köszönhetően képtelen a külvilág, a háború borzalmainak felfogására. De útja végső állomásán összetalálkozik Ephraïmmal, a hitleri pokolból szabaduló kisfiúval, aki felnyitja szemét, s Abel Szent Kristófként vállal a Ephraïmmal lemond szerelmének nárcisztikus tárgyáról, és egészséges tárgyválasztással a halálba menetel.

III. Eredmények és további hasznosítások

A lacani Szimbolikus-Valós-Képzetes elemzésével párhuzamosan a Tournier-szövegek egymásutániségának logikájára is fény derült. A szerző az egésztől érkezik a töredék felé, azaz a nagyszabású szimbólum- és mitológiarendszert kiépítő regényektől a kisprózák, a betű szerinti értelem felé. A Teljesség, az Abszolútum utáni vágy kifejeződéseként megszülető mítosz-átiratok végső soron bultmanni értelemben mítosztalanítják a tournier-i mítoszt. Úgy tűnik, Tournier (talán ösztönösen) ráébredt arra, hogy az Abszolútumot, a Teljességet nem a nagyregények rendszerszerűségével képes leírni, hanem éppen ellenkezőleg olyan kis szövegdarabokkal (*Petites proses*, *Le Vagabond immobile*, *Le Miroir des idées*), amelyek különállóságukban magát az Abszolútumot

jelenítik meg. Abszolút az, mondja Tournier, ami nem kötődik semmihez. Az Abszolútum a Valós dimenziója. A darabjaira eső Tournier-mítosz (a darabjaira eső szubjektum) pedig, éppúgy, mint a szövegekből kicsengő fehér nevetés, ill. a szent és mocskos perverziók, a lehetetlent felvillantai vágyó *lehetséges* megannyi változata, a Szimbolikust felszakítják, s egy pillanat idejére látni engedik a Betű (*Le pied de la lettre*) Valós dimenzióját.

Míndezebből megállapítható, hogy Michel Tournier nem csupán az a 19. századi regényírás hagyományait felelevenítő író, akinek vallja magát. A lacani szubjektumelmélet és a pszichoanalízis eredményeinek az irodalmi szövegértelmezés területére való bevezetése az egyoldalú mítoszkritikai hagyománnyal szemben remélhetőleg új szempontokkal szolgálhat a folyamatosan gyarapodó francia nyelvű Tournier-ről szóló kritika számára is. A dolgozat magyar nyelvű változatának tervezett megjelenítése pedig hozzájárulhat a francia kritika által kidolgozott szövegértelmezési módszerek itthoni alaposabb megismertetéséhez, és új elemzési szempontokat kínálhat az utóbbi évtizedek magyar prózairodalmának értelmezéséhez is.

IV. Publikációk a disszertáció témaköréből

1. A szimbólumok rendszere és működésük Michel Tournier *A Rémkirály* című művében, in *Acta Iuvenum IV*, Szeged, 1987. 156-178.
2. Szövegelnk, in *Pompeji*, 1993/3-4. 188-201; másodközlés : *DEKONFERENCIA-I*, Ictus, 1994. 94-105.
3. Aszexuális út. A verziók. Michel Tournier-val beszélget Gy.T., in *Magyar Napló*, 23. szám, 1993. november 12.
4. Az abjekt Julia Kristeva szubjektum-felfogásában, in *Helikon*, 1995/1-2, 140-142.
5. A betűről, avagy a kagylófűzés nehézségei. Mór, 1994 július. in. *Papírborítás*, deKON-KÖNYVEK, Ictus, 1995. 13-17.
6. Pour une po(i)étique de «noli me tangere». Essai hétérologique. *Revue d'Etudes Françaises 1*, Actes des journées d'Etudes Françaises, Budapest, 1996. 177-188.
7. Noli me tangere - Po(i)étika a század végén, in *Pompeji*, 1996/2, 64-73.